

Een eerste doorbraak in het werk van Geer Steyn

Zelfordening doet zich soms voor bij het efficiënter in elkaar grijpen van drie of meer processen.¹ Opeens komt er dan energie vrij, de zogenaamde synergie, waardoor iets meer, iets beters of iets geheel anders mogelijk wordt. Bij het ontstaan van de *Brecht*-penning van Geer Steyn is dat fenomeen waar te nemen.²

Visie

Eerst krijgt de kunstenaar zelf het woord.³ Geer zegt: 'Een van de helden van mijn generatie is de schrijver Bertolt Brecht. Een boek over zijn jeugd, zijn gymnasiumtijd van voor de Eerste Wereldoorlog interesseert mij. Dat laat zien hoe Brechts denken zich radicaal en politiek ontwikkelt in een klimaat, waar het in Duitsland nog als een grote eer werd beschouwd voor het vaderland en de keizer te sterven. Zijn verzet tegen deze Germaanse conventie getuigt in die tijd van grote eigen-zinnigheid'.

Geer gaat verder met: 'Ik richt mij op het jonge gezicht van Brecht. Het werkproces van de penning zal rond 1976 ongeveer een jaar in beslag nemen: kleine verschuivingen om dichterbij de gelijkenis te komen: mond een beetje hoger, oog wat dieper, wat te doen met het brilletje. Na een aantal varianten, waarin ik weliswaar dichterbij de fysionomie kom, ontdek ik dat de penning steeds verder af komt te staan van een algemene gelijkenis, namelijk wat de actuele betekenis van Brecht is in zijn werk'.

Geer verzucht ten einde raad: 'Deze paradox levert een conflict op en een woede over de beperking van een fysieke gelijkenis. Je komt dichterbij een letterlijke, uiterlijke gelijkenis zoals de neus, mond en ogen, maar tevens raak je verder verwijderd van een innerlijke gelijkenis. Ik stuit nu op een ander niveau. Door een woede-ingreep in de klei ontmoet ik een nabijheid ten opzichte van Brecht die beide aspecten omvat. Een intuïtieve handeling leidt tot een vernietiging van het behaalde resultaat'.

De duim in het werk

De te brave Brecht

Duim

In de overtuiging van Geer wordt de orde verstoord. Hij moet op zoek naar vernieuwing. Hij ontdekt dat Brechts innerlijke drijfveren in deze veel te brave afbeelding niet aan de oppervlakte komen. De paradox dat de groeiende gelijkenis wegvoert van dat wat Geer wil afbeelden, leidt bij hem tot een ondragelijke cognitieve dissonantie, die onttaardt in woede.

Uit woede zet Geer met forse kracht zijn volle duim midden in zijn werk. De eerste gedachte is aan regressie: 'kneed de klei maar tot een bal en begin opnieuw'. Maar dan blijkt de duim geen verwoesting, maar een opening naar een nieuwe orde met meer synergie te hebben aangericht. Geer ziet tot zijn eigen verbazing iets nieuws van een hogere orde: de afbeelding toont opeens tegelijkertijd een uiterlijke gelijkenis en ze suggereert die innerlijke gedrevenheid. Geer: 'Deze heftige ingreep zonder bedoelde opbouw laat plotseling een doorbraak zien, een nieuw besef: dat vorm als autonome betekenis deel uitmaakt van gelijkenis en tevens een onderdeel is van de fysionomie. Deze mentaliteitsverandering betekent een doorbraak en een uitgangspunt voor mijn verdere werk'.

Wat Geer beschrijft heeft alle kenmerken van de dynamiek van zelfordening. Het gaat om een hoofdproces (het maken van de penning) dat bewaakt en gestuurd wordt door procesbewaking (de vaardigheid van Geer), maar dat tegengewerkt wordt door ordeverstoring of zoeken naar vernieuwing (de tegenzin van Geer bij het voorlopige resultaat). Die drie processen ontaarden eerst in chaos: 'de duim in het kunstwerk', gevolgd door de doorbraak met de ontdekking van nieuwe synergie. Op die doorbraak volgt dan nog het meest omvangrijke deel van de studie: een lange serie van 60 concepten om deze doorbraak met de duim ook onder de knie te krijgen. Uiteindelijk resulteert de studie in een model dat geschikt is als bronzen penning in een oplage van circa 600 stuks voor de Vereniging voor Penningkunst. Geer vertelt dat de gieter veel meer exemplaren heeft moeten gieten en patineren, omdat het verschil tussen een penning met slechts een deuk of met de duim, nogal subtiel is. Alleen de laatste konden zijn goedkeuring krijgen.

De bronzen penning voor de VPK

Keerzijde

Het verhaal is nog niet af. Al vroeg in het ontwerpproces maakte Geer een keerzijde met een zin uit *Die Dreigroschenoper*: 'es geht auch anders, doch so geht es auch'. Die zin is uiteraard van Brecht, maar zoals Geer hem nu gebruikt krijgt hij een nieuwe betekenis. Het lijkt wel of Geer zichzelf al vroeg in het proces heeft opgeladen voor de doorbraak, die nog moest komen. Voor de definitieve penning kwam op de keerzijde nog de naam van Brecht en het teken van de Vereniging voor Penningkunst erbij.

Een vroeg concept van de keerzijde

Keerzijde voor de VPK

Het zal niet verbazen dat wanneer een kunstenaar eenmaal de dynamiek van zo'n doorbraak bewust heeft beleefd, hij er voortdurend naar op zoek gaat en er ook vertrouwd mee raakt, met alle onzekerheden die dat in zijn werk meebrengt. Bij Geer zijn vele doorbraken in zijn werk te herkennen, bijvoorbeeld in de serie *Vertellers* en in recente penningen over Darwin en Messiaen. Het is nog maar de vraag of de kunstliefhebber het ziet wanneer de kunstenaar een doorbraak ziet en beleefd. Dat maakt het volgen van een zich ontwikkelend oeuvre van een kunstenaar zo boeiend. ○

Noten

1. Zijderhoudt, Rob (2007) *Op zoek naar synergie. Omgaan met onoplosbare problemen* (Bussum).
2. Koning, A. J. de (1980) 'Bertolt Brecht' penning van Geer Steyn, in: *De Beeldenaar* 4-1, 23-26.
3. Sizoo, Hans, Geer Steyn, Jan Teeuwisse et al. (2016) *Geer Steyn Beelden - Penningen* (Zwolle).